

Conferentiepaper

Etmaal van de Communicatiewetenschap 2014

3 & 4 februari 2013, Wageningen

Digitale mediaprofielen van jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties

Dana Schurmans (dana.schurmans@vub.ac.be)

+32 471 104 206

Ilse Mariën (ilse.marien@vub.ac.be)

+32 496 28 24 88

www.ilsemarien.com

Leo Van Audenhove (leo.van.audenhove@vub.ac.be)

+ 32 479 75 32 36 |

iMinds SMIT, Studies on Media, Information & Telecommunication

Vrije Universiteit Brussel

Pleinlaan 9, 1st floor

B – 1050 Brussels

<http://smit.vub.ac.be>

Inleiding	3
JMKS in de marge van informatiemaatschappij	3
Jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties, een definitie	3
Digitale uitsluiting, sociale uitsluiting en JMKS	4
Zeven digitale mediaprofielen van JMKS	5
Methodologie	5
De mythe van dé digitaal uitgesloten JMKS	6
De zeven digitale mediaprofielen	7
De digitale nieuwkomer	7
De vrijetijdsgebruiker	7
De functionele gebruiker	8
De creatieve multi-tasker	9
De strategische gebruiker.....	9
De digitale buitenhuismus.....	10
De digitale wannabe.....	11
Besluit	11
Bibliografie.....	13

Inleiding

Het uitgangspunt van dit artikel is de noodzaak aan een meer genuanceerd begrip van de digitale mediapraktijken van kansengroepen. Dit onderzoek wil in het bijzonder inzicht verkrijgen in digitale ongelijkheden bij jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties (JMKS). De laatste decennia weerleggen onderzoeken naar de relatie tussen jongeren en digitale media het stereotype beeld van jongeren als *digital native* (zie o.a. Haché, Dekelver, Montandon, Playfoot, Aagard & Elmer (2010), Mertens, Brotcorne & Valenduc, 2010; Haché et al. (2010); Livingstone & Helsper (2007)). Een complexere opvatting van digitaal mediagebruik bij jongeren wordt naar voren geschoven. Opgroeien in een gedigitaliseerde omgeving leidt niet automatisch tot digitaal ingesloten jongeren. Integendeel, jongeren bevinden zich eveneens op een continuüm van digitale ongelijkheden veroorzaakt door onderlinge verschillen op vlak van toegang, gebruik, vaardigheden en attitude. Studies suggereren bovendien dat jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties, zoals dakloze jongeren, tienermoeders, drugsgebruikers, jongeren die in aanraking zijn gekomen met het gerecht of in armoede zijn opgegroeid, maar ook jongeren die niet langer naar school gaan, werkloos zijn of geen bijkomende hogere opleiding volgen, door hun laag socio-economisch statuut en gebrek aan sociale ondersteuning, een grotere risico op digitale uitsluiting lopen dan leeftijdsgenoten (Brotcorne, Mertens & Valenduc, 2009; Mertens, Brotcorne & Valenduc, 2010; Haché et al., 2010). Zodoende wijst huidig onderzoek op de complexe en multi-causale wisselwerking tussen sociale en digitale drempels. Hoe en in welke mate beide uitsluitingsmechanismen zich concreet tot elkaar verhouden bij JMKS en wat de invloed van socio-demografische en niet-socio-demografische factoren is, blijft evenwel onduidelijk.

Vertrekkende van Van de Walle, Bradt & Bouvernier-De Bies's (2013) maatschappelijk kwetsbaarheidstheorie en een contextuele interpretatie van digitale uitsluiting, focust dit onderzoek op de opmaak van digitale mediaprofielen van JMKS. In de literatuurstudie wordt vooreerst het begrip jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties gedefinieerd. Vervolgens wordt de relatie tussen deze jongeren en digitale uitsluiting geanalyseerd. Gebruikmakend van een *narrative inquiry* benadering worden in het empirisch luik zeven digitale mediaprofielen gedistilleerd op basis van kwalitatieve data verkregen door semigestructureerde focusgroep-interviews en diepte-interviews met jongeren die deelnamen aan e-inclusie initiatieven (n=31) en diepte-interviews met drie begeleiders (n=3). Deze profielen, gebaseerd op personae, beschrijven onder andere het mediagebruik, de sociaal-economische situatie en bijkomende contextuele factoren zoals gezinscultuur en de attitude ten aanzien van leren.

JMKS in de marge van informatiemaatschappij

Jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties, een definitie

Jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties (JMKS) zijn jongeren die tijdens de pubertijd – de transitie van kind naar volwassen – geconfronteerd worden met onvoldoende sociale, economische, culturele en/of institutionele ondersteuning om naar een weerbaar en zelfstandig individu te evolueren. Deze definitie benadrukt het belang van een gecontextualiseerde visie op JMKS. Het risico op sociale uitsluiting wordt niet alleen beïnvloed door de socio-economische determinanten, zoals gender, leeftijd, etnische achtergrond en familiale inkomsten, ook contextuele en individuele determinanten van uitsluiting dienen in

acht genomen te worden. Maatschappelijk kwetsbaarheid bij JMKS omvat psycho-individuele kwetsbaarheid, institutionele kwetsbaarheid en structurele kwetsbaarheid (Van de Walle, Bradt & Bouvernie-De Bies, 2013). In eerste instantie draagt het gevoel van kwetsbaarheid en vervreemding in de maatschappij bij tot de maatschappelijk kwetsbare situatie van jongeren. In tweede instantie lopen jongeren die negatieve ervaringen hebben met formele instellingen zoals school of justitie, een groter risico op sociale uitsluiting dan hun leeftijdsgenoten. In de derde plaats vergroten ongelijkheden in sociaal, cultureel, politiek of economisch kapitaal de sociale stratificatie tussen jongeren onderling (Van Assche, 2001; Zweig, 2003; Communities and Local Government, 2008; Hauspie, Vettenburg, & Roose, 2010; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2012; Jeugdwerknet et al., 2012; Van de Walle et al., 2013).

Merton's (1938, verdergaand op Vettenburg et al., 1984) anomie-theorie plaats een kritische noot bij de oorzaken van sociale ongelijkheden en attendeert ons op het spanningsveld tussen *agency* – greep hebben op het eigen handelen – en maatschappelijk-structurele determinanten. Hij wijst op een quasi-natuurlijk onevenwicht tussen maatschappelijke doelstelling en het gebrek aan sociale, economische, culturele en politieke hulpbronnen eigen aan kansengroepen (Vettenburg et al., 1984). Hoewel wij in dit artikel vanzelfsprekend erkennen dat de maatschappelijke kwetsbare situatie van een jongere steeds beïnvloed wordt door complexe wisselwerkingen tussen mechanismen van sociale uitsluiting op individueel structureel vlak, enerzijds, en sociale ongelijkheden op het micro-, meso-, macroniveau, anderzijds, interpreteren wij deze ongelijkheid niet als een eindpunt. Integendeel, wij menen dat het identificeren van sociale ongelijkheden een mogelijkheid creëren voor sociale verandering en emancipatie voor de meest kwetsbaar jongeren waaronder dakloze jongeren, tienermoeders en/of drugsgebruikers en jongeren die in aanraking zijn gekomen met het gerecht of in armoede zijn opgegroeid, maar ook jongeren die niet langer naar school gaan, werkloos zijn of geen bijkomende hogere opleiding volgen (Vettenburg et al., 1984; Departement for Communities and Local Government, 2008; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2012).

Digitale uitsluiting, sociale uitsluiting en JMKS

Door bovengenoemde sociale drempels lopen JMKS ook een grotere risico op digitale uitsluiting. Deze jongeren worden, net als andere kansengroepen, geconfronteerd met digitale ongelijkheden door gebrekkige of slechte toegang tot digitale media en zwakke tot geen digitale vaardigheden. Ook immaterieel drempels, zoals een gebrek aan aansluiting met de jeugd- en volwassenen-e-cultuur en onvoldoende sociale ondersteuning, dragen bij tot de digitale uitsluiting van deze jongeren (Brotcorne et al., 2009; Haché et al., 2010; Marien, Van Audenhove, Vleugels, Bannier & Pierson, 2010; Mertens et al., 2010). Elk van deze digitale drempels – toegang, gebruik, vaardigheden en attitude – wordt versterkt door sociale uitsluitingsmechanismen als armoede, laag opleidingsniveau en zwakke jobstatus. Kansjongeren lopen hierdoor achterstand op in diverse economische, sociale, culturele en politieke levensdomeinen (Dekkers & Kegels, 2003; van Dijk, 2005; Brotcorne et al., 2009; van Deursen, 2010; Mariën & Van Audenhove, 2011).

Het verschil in toegang, vaardigheden en motivatie bestendigt bovendien sociale ongelijkheden tussen jongeren volgens het Mattheus-effect: zij die digitale media strategisch gebruiken in hun dagdagelijkse praktijken versterken hun sociale positie ten voordelen van jongeren die geen sociaal voordeel halen uit digitale media (Mariën & Van Audenhove, 2012). Mertens et al. (2009) bemerken evenwel dat er geen amalgaam gemaakt mag worden tussen

digitaal uitgesloten jongeren en sociaal uitgesloten jongeren: JMKS, kunnen ondanks drempels met betrekking tot toegang, motivatie en/of vaardigheden, zo goed als volledig digitaal ingesloten zijn (Brotcorne et al., 2009; Haché Cullen &, 2010; Haché et al., 2010). Er zijn eveneens kansrijke jongeren die, ondanks hun sociaaleconomisch bevoordeelde positie, toch digitaal uitgesloten zijn (Brotcorne, Damhuis, Laurent, Valenduc, & Vendram, 2011; Hargittai & Hinnant, 2008; van Deursen, 2010). Deze juxtapositionering maakt duidelijk dat digitale uitsluiting niet volledig overeenkomt met sociale uitsluiting (Haché et al., 2010). Bijvoorbeeld, sterke digitale vaardigheden en toegang tot kwaliteitsvolle media impliceren niet vanzelfsprekend een doorgedreven maatschappelijke participatie. En omgekeerd, een hoge graad van maatschappelijk participatie betekent geenszins dat individuen ook digitaal participeren.

Het identificeren van digitale uitsluiting bij jongeren algemeen, en bij JMKS in het bijzonder, is moeilijk omdat de levensstijl van jongeren regelmatig verandert bij het overgaan van één levensfase naar een andere. Iedere levensfase brengt een ander type ICT-gebruik met zich mee wat verklaart waarom jongeren initieel minder gebruik maken van online informatiebronnen, online opleidingsmogelijkheden of commerciële en financiële toepassingen. Dit type gebruik sluit veel minder aan bij hun leefwereld en directe noden (Selwyn & Facer, 2007). Jongeren vertonen een eerder communicatiegericht gebruik van ICT in de vorm van chat, sms en sociale netwerksites (Brotcorne et al., 2009; Lee, 2008). Digitale ongelijkheden bij jongeren zijn dus onder meer het gevolg van sociale attitudes en situaties die welbepaalde culturele en communicatieve vaardigheden vereisen. Maar ook socio-demografische factoren als leeftijd, gender, opleidingsniveau of familiale situatie beïnvloeden de mate van digitale uitsluiting (Buckingham, 2010; Marien, Van Audenhove, Vleugels, Bannier & Pierson, 2010).

Zeven digitale mediaprofielen van JMKS

Methodologie

Aan de hand van de *narrative inquiry* benadering of narratieve methodologie (zie o.a. Pruitt & Grudin, 2003; Gudjónsdóttir & Lindquist, 2008; Gudjónsdóttir, 2010) werden de algemene tendensen en de achterliggende mechanismen van digitale ongelijkheden bij JMKS geschetst. Deze aanpak laat toe digitale mediaprofielen te schetsen. Op basis van het theoretische en empirisch onderzoek werden acht onderdelen geïdentificeerd voor deze persona-beschrijving: (1) socio-demografische profiel, (2) toegang tot digitale media, (3) attitude ten aanzien van digitale media, (4) digitale vaardigheden, (5) zelfevaluatie van digitale vaardigheden, (6) gebruik van digitale media, (7) diversificatie van het gebruik en (8) sociale ondersteuning. Deze indicatoren maken het mogelijk na te gaan op welke manier jongeren media gebruiken, in welke gebruikerscontext (school, thuis, verenigingsleven) en met wie (familieleden, vrienden, klasgenoten), stil te staan bij de persoonlijke ervaringen met digitale media en de inschatting van de eigen digitale vaardigheden en naar mechanismen van digitale uitsluiting te peilen. Zodoende wordt het accent op de persoonlijke ervaringen van JMKS met digitale en sociale uitsluiting gelegd.

In totaal werden drie diepte interviews met begeleiders (n=3), vier semigestructureerde focusgroepinterviews en drie diepte-interviews met eenendertig jongeren (n=31) uitgevoerd. Gezien de exploratieve aard van dit onderzoek werd ervoor gekozen om een heterogeen samengestelde groep jongeren te interviewen. Jongeren die zich omwille van verschillende redenen in een maatschappelijke kwetsbare situatie bevinden. De bevroegde jongeren

verschillen onderling qua leeftijd, woonplaats, gezinssituatie en persoonlijke ambities. De geïnterviewde jongeren bleken evenwel veelal laaggeschoold en deel uit maken van de eerste of tweede migrantengeneratie. Dit betekent niet dat zij per definitie sociaal zwakker zijn door hun etnische achtergrond, maar wel dat we als maatschappij bijzondere aandacht moeten schenken aan deze groep die harder getroffen blijkt te zijn dan hun generatiegenoten door sociale en digitale barrières..

De mythe van dé digitaal uitgesloten JMKS

De empirische data bevestigen wat in de literatuur gesteld wordt. Het is niet mogelijk één prototype van dé digitaal uitgesloten jongere te schetsen. Het belang van digitale media en de ervaring met digitale uitsluiting is sterk individu- en contextafhankelijk. In totaal onderscheiden wij zeven verschillende digitale mediaprofielen (*cfr infra*). Elk van deze personas wordt gekenmerkt door een specifieke sociale context en digitaal mediagebruik. Digitale ongelijkheden bij JMKS situeren zich voornamelijk rond vijf verschillende pijlers, met name verschillen in attitude, in toegang en bezit van digitale media, in digitale vaardigheden en in de mate van sociale ondersteuning uit de directe omgeving.

De manier waarop digitale uitsluiting ervaren wordt is niet alleen afhankelijk van de behoefte of noodzaak om digitale media te gebruiken, maar ook van het bewustzijn over de potentiële meerwaarde van deze media. Dit leidt tot een vicieuze cirkel waarbij jongeren met de minste digitale vaardigheden, het minst gediversifieerd gebruik en de meest negatieve attitude ten aanzien van digitale media, hun vaardigheden neigen te overschatten. Ze zijn zich niet bewust van de vaardigheden die ze niet hebben en ervaren een eenvoudig en zeer functioneel gebruik niet als problematisch omdat er in de dagelijkse praktijken weinig situaties zijn waarbij een meer doorgedreven gebruik van digitale media vereist is. Zij doen hoofdzakelijk een beroep op alternatieve ondersteuning om de gevolgen van digitale uitsluiting te counteren maar zijn hierdoor weinig digitaal zelfstandig. Jongeren die digitale media het meest gebruiken of de sterkste digitale vaardigheden hebben, zijn daarentegen ook diegenen die hun digitale vaardigheden het sterkst onderschatten. Zij zijn bewuster van de potentiële meerwaarde van digitale media en van de risico's die digitale uitsluiting met zich meebrengt.

Er uiten zich tevens verschillen op het niveau van toegang en bezit. Hoewel de meerderheid van de ondervraagde jongeren gebruik maken van verschillende digitale media en veelvuldige toegangspunten (school, thuis, openbare plaatsen), blijft toegang tot computer en het internet moeilijk. De meerderheid van de jongeren beschikt niet over kwaliteitsvolle en ononderbroken toegang in de thuisomgeving. Daarom schaffen deze jongeren zich van zodra ze een zekere financiële zelfstandigheid verwerven meestal heel snel hun eigen digitale media aan. De resultaten tonen eveneens aan dat gebrek aan toegang niet bij alle jongeren tot mechanismen van digitale uitsluiting leidt. Een deel van de jongeren is in staat zijn digitale vaardigheden en gebruik op een autonome manier te ontwikkelen en te diversifiëren. Het is echter nog niet duidelijk waarom bepaalde jongeren hier niet in slagen.

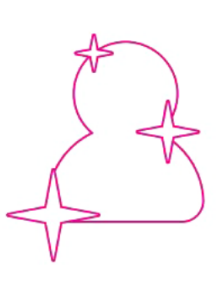
Aansluitende merken we op vlak van digitale vaardigheden dat hoe digitaal competent, hoe gemakkelijker JMKS een voordeel halen op persoonlijk niveau. Maar dat desondanks, knoppenangst een blijvende drempel is voor heel wat JMKS, ongeacht het aantal jaren ervaring of het aantal jaren gebruik. Knoppenangst komt het meest tot uiting bij recent geïmmigreerde jongeren. De angst manifesteert zich telkens wanneer een nieuwe technologie of andere manier van werken zich aandient. Hierdoor blijft het risico op digitale uitsluiting voor alle jongeren bestaande. Ten slotte tonen de resultaten aan dat ongeacht het verschil in

toegang, gebruik, vaardigheden of attitude, JMKS hun digitale vaardigheden het liefst op een autonome manier willen ontwikkelen. Het gebrek aan geprivatiseerd mediagebruik wordt dan ook als een drempel voor digitale inclusie ervaren. Door het gebrek aan sociale en digitale ondersteuning van hun directe omgeving, blijven alternatieve en informele leeropportunities om digitale vaardigheden op te doen voor deze jongeren noodzakelijk.

De zeven digitale mediaprofielen

Zeven verschillende digitale mediaprofielen werden geïdentificeerd, met name de digitale nieuwkomer, de vrijetijdsgebruiker, de functionele gebruiker, de creatieve multi-tasker, de strategische gebruiker, de digitale buitenhuismus en de digitale wannabe. Hieronder worden digitale mediaprofielen schematisch geïdentificeerd en beschreven. Men dient evenwel op te merken dat deze profiel geen vaststaande taxonomieën zijn.

De digitale nieuwkomer

<p>SOCIO-DEMOGRAFISCHE PROFIEL</p> 	<p>Dieudonné is drie maanden geleden naar België geïmmigreerd. Hij beheerst de landstalen niet goed en is de Westerse schriftelijke cultuur vreemd. Dieudonné is laaggeschoold, werkzoekende en beschikt over een niet-erkend buitenlands diploma. Hij is alleenstaande en woont zelfstandig.</p> <p>Deze jongeman leerde met digitale media omgaan op Belgische bodem dankzij e-inclusie initiatieven. Hij maakt slechts sporadisch gebruik van digitale media en verkiest traditionele media zoals televisie, radio en de krant als primaire informatie- en communicatiebron. Hij gebruikt geen digitale media omdat hij vindt dat hij hiermee onvoldoende vertrouwd is en te zwakke digitale vaardigheden bezit. Hij vindt het moeilijk zijn digitale vaardigheden te verbeteren omdat hij thuis niet over een eigen computer beschikt. Ook wat betreft het gebruik van mobiele telefoons ondervindt hij moeilijkheden.</p>
<p>TOEGANG</p>	<p>Hij heeft beperkte toegang tot digitale media. Hij doet een beroep op publieke en/of private openbare computer ruimtes om te surfen.</p>
<p>ATTITUDE</p>	<p>Hij staat negatief ten aanzien van digitale media omdat hij deze media niet kent, gevaarlijk acht of omdat hij 'knoppenvrees' heeft. Hij voelt zich sterk digitaal uitgesloten.</p>
<p>VAARDIGHEDEN ZELFEVALUATIE VAARDIGHEDEN</p>	<p>Hij heeft beperkte digitale vaardigheden en maakt daarom simplistisch en geassisteerd gebruik van e-mail of tekstverwerking.</p> <p>Hij overschat zijn eigen digitale vaardigheden, maar erkent zijn lacunes.</p>
<p>GEBRUIK</p>	<p>Hij gebruikt digitale media voornamelijk om te communiceren met vrienden en familie in het buitenland. Dankzij ICT-cursussen kan hij tekstverwerkingsprogramma's gebruiken voor het opmaken van een CV.</p>
<p>DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK</p>	<p>Hij is een selectieve mediagebruiker die sommige media niet wil of kan gebruiken. Zijn dagelijkse realiteit brengt weinig opportuniteiten voor gebruik aan. Hij maakt bijvoorbeeld geen gebruik van sociale netwerksites omdat weinig van zijn vrienden er een profiel op hebben.</p>
<p>ONDERSTEUNING</p>	<p>Hij krijgt relatief weinig ondersteuning vanuit de direct omgevingen en moet een beroep doen op formele opleidingen voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden.</p>

De vrijetijdsgebruiker

<p>SOCIO-DEMOGRAFISCHE</p>	<p>Helena is een geboren en getogen Brusselse van Griekse origine. Tot voor kort volgde ze een horeca-opleiding. Door negatieve schoolervaringen verliet ze de</p>
-----------------------------------	--

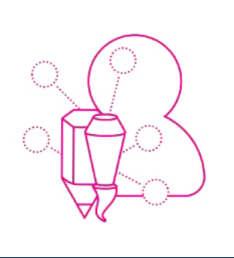
PROFIEL	 <p>middelbare school vroegtijdig. Ze woont samen met haar man op een klein appartementje. Samen plannen ze een eerste kindje. Door de geanticiperde gezinsuitbreiding worden de middelen nipt. Helena is daarom momenteel op zoek naar werk. Liefst als hotelreceptioniste wat combineerbaar is met een gezinsleven. Maar ze neemt zich voor om zich met elke aangeboden job tevreden te stellen. Helena geeft de voorkeur aan traditionele media, zoals TV en radio omdat ze zelden toegang heeft tot internet thuis. Media zijn voor haar een vrijetijdsbezigheid. Ze is verslaafd aan haar GSM waarmee ze intensief belt en sms't naar vrienden en familie. Door telecompromoties op de voet te volgen kan zij ongelimiteerd communiceren, maar de telecomfactuur weegt zwaar door op het einde van de maand omdat ze haar limiet vaak overschrijdt of zich laat vangen door promoties. Helena's sociale omgeving is niet mee met de laatste technologische trends. Het interesseert haar ook niet. Ze maakt bijvoorbeeld nog steeds gebruik van MSN. Wanneer het op digitale vaardigheden aankomt, voelt Helena zich eerder onzeker. Bij vragen kan ze slechts af en toe hulp vragen aan zussen, broers of haar partner.</p>
TOEGANG	Ze heeft beperkte toegang tot digitale media. Ze beschikt over eigen nieuwe media of moet deze delen met haar man. Slechts uitzonderlijk surft ze in publieke en/of private openbare computer ruimtes.
ATTITUDE	Ze staat negatief ten aanzien van digitale media omdat zij deze gevaarlijk acht of omdat zij knoppenvrees heeft.
VAARDIGHEDEN	Ze heeft beperkte digitale vaardigheden. Ze houdt ervan chatprogramma's als MSN te gebruiken. Daarnaast maakt ze simplistisch gebruik van e-mail of tekstverwerking.
ZELFEVALUATIE VAARDIGHEDEN	Ze overschat de eigen digitale vaardigheden. Haar digitale vaardigheden zijn sterk medium-gebonden. Ze beheerst haar GSM beduidend beter dan het internet.
GEBRUIK	Ze gebruikt digitale media voornamelijk om te communiceren met vrienden en af en toe voor tekstverwerking.
DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK	Als selectieve mediagebruiker wil of kan ze sommige media niet gebruiken. Haar mediagebruik is voornamelijk vrijetijdsgericht.
ONDERSTEUNING	Ze krijgt nauwelijks ondersteuning van haar direct omgeving en moet een beroep doen op formele opleidingen voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden.

De functionele gebruiker

SOCIO-DEMOGRAFISCH PROFIEL	 <p>Juan woont bij zijn ouders in samen met zijn 3 broers en zijn zus op een sociaal appartement te Molenbeek. Thuis heeft hij het niet breed en is daarom verplicht zijn ouders financieel te steunen. Juan heeft zijn opleiding secretariaat achter de rug en is momenteel werkzoekende. Doordat hij het Nederlands onvoldoende beheerst, vindt hij moeizaam werk. Daarom volgt hij bijkomende professionele opleidingen die zijn werktrajectbegeleider hem voorstelde. Hij maakt hier gretig gebruik van omdat deze vorming gratis is en goed is voor zijn CV. Digitale media nemen een belangrijke plaats in voor Juan maar zijn niet onmisbaar. Traditionele media blijven voor hem van belang. Hij kijkt en luistert geregeld naar televisie en radio. Juan beschouwt digitale media als een middel om zijn socio-economische situatie te verbeteren. Daarom gebruikt hij digitale media bewust functioneel. Het internet bijvoorbeeld wordt enkel gebruikt voor het zoeken naar werk of voor schooltaken aangewend. Hij gebruikt internet enkel functioneel omdat hij bang is van de internetfraude en privacy issues. Juan verkiest zijn mobiele telefoon boven internet omdat deze een meer individueel gebruik toelaat dan de computer die in de woonkamer staat.</p>
TOEGANG	Hij beschikt over eigen nieuwe media of moet deze delen met zijn broers en zussen.
ATTITUDE	Hij staat weerhoudend ten aanzien van digitale media omdat hij deze gevaarlijk acht of omdat hij knoppenvrees heeft, voornamelijk wat betreft privacy-gerelateerde vragen. Hij is zich ten dele bewust van mogelijkheden die digitalisatie met zich meebrengt. Hij zal pas overgaan tot het gebruik van digitale media als deze voor hem een meerwaarde betekenen.
VAARDIGHEDEN	Hij beschikt over gemiddelde digitale vaardigheden en verstuurt regelmatig e-mails met bijlagen, gebruikt tekstverwerkingsprogramma's, chatprogramma's en online

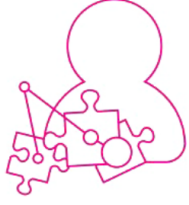
ZELFEVALUATIE VAARDIGHEDEN	zoekmachines.
GEBRUIK	Hij onderschat noch overschat de eigen digitale vaardigheden.
DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK	Hij gebruikt digitale media slechts op een selectieve en functionele manier. Internet wordt enkel voor het zoeken naar werk of voor schooltaken gebruikt. De mobiele telefoon wordt voornamelijk gebruikt om te telefoneren, te sms'en of te chatten.
ONDERSTEUNING	Hij maakt gebruik van verschillende digitale media, maar is selectief. Hij kiest ervoor sommige media niet te gebruiken omdat ze niet aansluiten bij zijn directe noden en behoeften. Maar dit verbergt zijn onkunde en angst om bepaalde digitale media te gebruiken.
	Hij kan slechts in beperkte mate een beroep doen op gezinsleden en vrienden voor digitale ondersteuning, maar volgt formele opleidingen voor het ontwikkelen van specifieke digitale vaardigheden.

De creatieve multi-tasker

SOCIO- DEMOGRAFISCH PROFIEL	 <p>Aziz zit in zijn derde jaar tuinbouw en wil graag later zijn eigen zaak opstarten. Hij is de oudste van twee broers en woont één week op twee bij zijn moeder. Aziz houdt ervan om voetbal te spelen met zijn vrienden in het park. In zijn vrije tijd neemt hij rapvideoclips op met zijn vrienden die hij online plaatst.</p> <p>Digitale media maken integraal deel uit van zijn dagelijkse leven. Aziz heeft de behoefte om continu en simultaan te surfen, sms-en, bellen, mailen, chatten en dergelijke. Internet, computer en smartphone zijn daarom onmisbaar voor hem. Hij kijkt nauwelijks TV en beluistert zelden de radio. Ook de vaste telefoon neemt een minder prominente plaats in. Hij gebruikt de hardware van traditionele media om bijvoorbeeld de computer aan het televisiescherm te koppelen. Hoewel zijn ouders hem weinig ondersteuning geven, voelt hij zich niet digitaal uitgesloten. Integendeel, hij is diegene die zijn ouders en broers helpt bij technische of inhoudelijke vragen over digitale media.</p>
TOEGANG	Hij beschikt meestal over eigen digitale media, maar moet deze soms delen met gezinsleden. Dit stoort hem niet. Meestal krijgt hij voor zijn huiswerk voorrang.
ATTITUDE	Hij heeft een positieve ervaring met digitale media, maar staat er niettemin kritisch tegenover.
VAARDIGHEDEN	Hij voert gecompliceerde handelingen uit zoals het downloaden van muziek of films en het branden van cd's.
ZELFEVALUATIE VAARDIGHEDEN	Hij onderschat de eigen digitale vaardigheden.
GEBRUIK	Hij is een creatieve mediagebruiker die digitale media voor verschillende doelstellingen gebruikt zoals communicatie, informatie, ontspanning, het zoeken naar werk of voor schooltaken. Hij maakt zelf filmpjes en muziek en plaatst deze online.
DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK	Hij is een multi-tasker die verschillende digitale media en toepassingen tegelijkertijd gebruikt.
ONDERSTEUNING	Hij is relatief zelfredzaam doordat hij allerhande tutorials op online videosites opzoekt. Hij is autodidact wat betreft het ontwikkelen van nieuwe digitale vaardigheden. Aziz vindt digitale ondersteuning bij zijn broers of zussen, vrienden en/of leerkrachten.

De strategische gebruiker

SOCIO- DEMOGRAFISCH PROFIEL	Sandy woont sinds een jaar in Brussel. Ze woont er zelfstandig op een flatje in Etterbeek. Sandy is eerder verlegen en kan zich moeilijk in het Frans of het Nederlands uitdrukken. Ze voelt zich geïsoleerd omdat ze momenteel nog weinig mensen kent in de hoofdstad. Hoewel Sandy actief op zoek is naar werk, verloopt dit moeizaam omdat ze een diploma heeft dat niet erkend wordt in België.
--	---

	<p>Daarom volgt ze nu een bijkomende professionele vorming. Sandy is verknocht aan digitale media, en meer bepaald aan haar smartphone waarmee ze belt, sms't, en informatie opzoekt. Ze gebruikt haar mobiele telefoon voornamelijk om in contact te blijven met vrienden en familie in het buitenland. Digitale media zijn voor haar ook een middel om, ondanks de taalbarrière, informatie te verkrijgen die ze nodig heeft over diverse thema's gaande van de openingsuren van het zwembad tot gezondheid. Digitale media nemen een belangrijke plaats in in haar dagelijks leven. Doordat ze media goed onder de knie heeft, voelt ze zich niet digitaal uitgesloten. Digitale media zijn voor haar een strategisch instrument om haar sociale positie te verbeteren door werk te zoeken en contact te behouden met vrienden.</p>
TOEGANG	Ze beschikt over eigen digitale media.
ATTITUDE	Ze heeft een positieve ervaring met digitale media, maar staat er niettemin kritisch tegenover.
VAARDIGHEDEN	Ze beschikt over gemiddelde digitale vaardigheden. Ze verstuurt e-mails met bijlages, gebruikt tekstverwerkingsprogramma's, chatprogramma's en online zoekmachines.
ZELFEVALUATIE VAARDIGHEDEN	Ze onderschat de eigen digitale vaardigheden.
GEBRUIK	Ze wendt digitale media voor diverse doelstellingen aan. Ze gebruikt het onder andere om zich te ontspannen, maar ook voor het zoeken van allerhande strategische informatie en communiceren met vrienden die op grote afstand wonen.
DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK	Ze gebruikt verschillende digitale media tegelijkertijd.
ONDERSTEUNING	Ze krijgt relatief weinig hulp vanuit haar directe omgeving, maar is autodidact wat betreft het ontwikkelen van nieuwe digitale vaardigheden en het opzoeken van informatie. Toch volgt ze bijkomende formele opleidingen voor het ontwikkelen van specifieke digitale vaardigheden.

De digitale buitenhuismus

SOCIO- DEMOGRAFISCHE GEGEVENS	<p>Karim is 15 jaar oud en woont als enig kind bij zijn ouders. Hij loopt school op een technische school en heeft daarvoor geregeld zijn computer nodig om huiswerk te maken. In zijn vrije tijd gaat Karim graag naar zijn sportvereniging of hangt hij graag rond met zijn vrienden.</p> <p>Nadat de familiecomputer het heeft laten afweten, werd hij nooit vervangen. Karim is daarom verplicht bij vrienden en familie of naar openbare plaatsten te gaan om zijn huiswerk te maken of te surfen. Dit vindt hij vervelend omdat hij er onvoldoende privacy heeft en steeds onder tijdsdruk staat. Daarom probeert hij zijn ouders van het belang van digitale media te overtuigen. Ondertussen spaart hij voor een nieuwe computer en een internetverbinding. Hoewel Karim moeizaam toegang krijgt tot digitale media, voelt hij zich niet digitaal uitgesloten. Integendeel, hij gebruikt zijn mobiele telefoon om het gebrek aan internetverbinding thuis te compenseren. Op zijn smartphone chat, surft, sms't en belt hij en zoekt hij specifieke informatie op zoals de reistijden van het openbaar vervoer.</p>
	<p>Hij heeft beperkte toegang tot digitale media. Daarom doet hij een beroep op publieke en/of private openbare computer ruimtes, familieleden of vrienden, om te surfen en printen maar voelt er zich niet gemakkelijk. Er heerst steeds sociale controle en een tijdsdruk.</p>
TOEGANG	Hij heeft een positieve ervaring met digitale media, maar staat er niettemin kritisch tegenover. Hij heeft voornamelijk vragen met betrekking tot zijn online privacy.
ATTITUDE	Hij voert gecompliceerde handelingen uit zoals het downloaden van muziek of films en het branden van cd's. Hij ondervindt voornamelijk problemen met het vinden van correcte informatie. Dankzij zijn opleiding voert hij moeilijke technische handelingen uit en kan hij ook computers herstellen.
VAARDIGHEDEN	Hij onderschat zijn eigen digitale vaardigheden.
ZELFEVALUATIE	

VAARDIGHEDEN	
GEBRUIK	Hij is een creatieve mediagebruiker die digitale media voor verschillende doelstellingen gebruikt zoals communicatie, informatie, ontspanning, het zoeken naar werk of schooltaken.
DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK	Hij is een mutli-tasker die binnen zijn grenzen qua toegang simultaan chat, streamt op zijn GSM, sms't, TV kijkt en radio beluistert.
ONDERSTEUNING	Hij is relatief zelfredzaam. Hij krijgt weinig digitale ondersteuning van zijn gezinsleden, maar doet een beroep op vrienden, begeleiders of leerkrachten. Hij is evenwel autodidact wat betreft het ontwikkelen van nieuwe digitale vaardigheden.

De digitale wannabe

SOCIO-DEMOGRAFISCHE GEGEVENS	<p>Albin is 25 jaar oud. Rond zijn acht jaar is hij met zijn familie van Polen naar Brussel geëmigreerd. Momenteel woont hij nog bij zijn ouders in. Als voormalig buschauffeur is hij op zoek naar een nieuwe uitdaging. Hij is bereid in Brussel of in de rand van de hoofdstad te gaan werken. Albin is erg sociaal en gaat in zijn vrije tijd graag uit in danscafés.</p> <p>Alban is dol op digitale media en haalt steeds de laatste technologische snufjes in huis ook al zijn ze erg duur. Hij wil iedereen voor zijn. Technologie is dus een manier om zich symbolisch te positioneren in zijn vriendenkring als een voortrekker. Voor hem zijn digitale media voornamelijk een collectieve en ontspannende bezigheid. Hij deelt graag muziek, films en opinies via sociale websites met vrienden. Daarnaast sms't en belt hij regelmatig. Hoewel digitale media deel uit maken van zijn dagelijkse praktijken, heeft hij eerder zwakke digitale vaardigheden.</p>
TOEGANG	Hij beschikt over eigen digitale media.
ATTITUDE	Hij heeft een erg positieve houding ten aanzien van digitale media en is weinig op de hoogte van de gevaren eigen aan het internet.
VAARDIGHEDEN	Hij beschikt over gemiddelde digitale vaardigheden. Hij verstuurt e-mails met bijlagen, gebruikt tekstverwerkingsprogramma's, chatprogramma's en online zoekmachines. Hij heeft zwakke kritische vaardigheden.
ZELFEVALUATIE VAARDIGHEDEN	Hij overschat de eigen digitale vaardigheden.
GEBRUIK	Hij wendt technologie voornamelijk aan om te netwerken en om in contact te blijven met zijn vrienden en familie. Af en toe zoekt hij informatie of typt hij teksten.
DIVERSIFICATIE VAN HET GEBRUIK	Hij is een multi-tasker die simultaan chat, streamt, sms't, tv kijkt, radio beluistert en dergelijke.
ONDERSTEUNING	Hij kan zich beroepen op gezinsleden, vrienden, collega's, begeleiders of leerkrachten voor vragen omtrent digitale media, maar volgt tevens formele opleidingen voor het ontwikkelen van specifieke digitale vaardigheden.

Besluit

Uit de literatuurstudie en het kwalitatief onderzoek met JMKS en hun begeleiders, blijkt dat het digitale mediaprofiel van jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties (JMKS) niet eenduidig is. In totaal werden zeven verschillende digitale mediaprofielen van elkaar onderscheiden: de digitale nieuwkomer, de vrijetijdsgebruiker, de functionele gebruiker, de creatieve multi-tasker, de strategische gebruiker, de digitale buitenhuismus en de digitale wannabe. Dit toont aan dat een genuanceerd beeld over digitale ongelijkheden bij JMKS noodzakelijk is.

De term JMKS verwijst naar een heterogene bevolkingsgroep, waaronder tienermoeders, vroegtijdige schoolverlaters en jonge asielzoekers. Jongeren bevinden zich omwille van verschillende redenen in maatschappelijk kwetsbare situaties. Bijvoorbeeld doordat zij geconfronteerd worden met discriminatie, slecht ervaring hebben met het justitiesysteem, of over onvoldoende sociale hulpbronnen beschikken. Deze onderlinge verschillen verklaren deels waarom de ervaring met digitale ongelijkheid erg uiteenlopen bij deze jongeren. Bovendien hangt het gevoel van digitale uitsluiting nauw samen met het succesvol realiseren van vooropgestelde doelstellingen bij het gebruik van digitale media en de mate waarin jongeren digitale media op een autonome en zelfredzame manier kunnen beheersen.

Verschillen in het socio-demografisch profiel geven met andere woorden aanleiding tot verschillende implementaties van digitale media in dagdagelijkse praktijken, zoals voor het zoeken naar werk of het raadplegen van openingsuren van het zwembad. Dit onderzoek toont aan dat verschillen in de toegang tot en de houding ten opzichte van digitale media, de beheersing en zelfbeoordeling van digitale vaardigheden, het gediversifieerd gebruik van digitale media, en de beschikbaarheid van sociale steun, een doorslaggevende rol spelen met betrekking tot digitale ongelijkheden.

De verscheidenheid aan profielen wijst ons op het risico van nieuwe digitale breuklijnen tussen jongeren onderling. Het is duidelijk dat sommige JMKS meer sociaal voordeel halen uit digitale media dan anderen. Verder onderzoek dient daarom enerzijds in te gaan op structurele sociale kloof bij jongeren uit kwetsbare milieus onderling. En anderzijds, te analyseren waarom JMKS in het algemeen harder getroffen blijken te zijn door sociale en digitale barrières dan hun generatiegenoten.

Bibliografie

- Brotcorne, Damhuis, Laurent, Valenduc, & Vendramin. (2011). *Diversité et vulnérabilité dans les usages des TIC. La fracture numérique au second degré*. Gent: Academia Press.
- Brotcorne, P., Mertens, L., & Valenduc, G. (2009). *Offline jongeren en de digitale kloof. Over het risico op ongelijkheden bij 'digital natives'*. Brussel: POD Maatschappelijke Integratie FTU Fondation Travail-Université, Centre de Recherche Travail & Technology.
- Buckingham, D. (2010). Defining digital literacy. In *Medienbildung in neuen Kulturräumen* (pp. 59-71). VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Communities and Local Government. (2008). *Digital exclusion profiling of vulnerable groups. Young people not in Education, Employment or Training (NEET): A profile*. Research Report. London, UK: Office for Public Management Ltd, Department for Communities and Local Government.
- Dekkers, G.J.M., & Kegels, C. (2003). *Informatie- en communicatietechnologieën in België: Analyse van de economische en sociale impact*. Mechelen: Kluwer Uitgevers
- Gudjónsdóttir, R. (2010). Personas and scenarios in use. *Skolan för datavetenskap och kommunikation*, Kungliga Tekniska högskolan, Stockholm.
- Guðjónsdóttir, R., & Lindquist, S. (2008). Personas and scenarios: Design tool or a communication device? *Proceedings of COOP'*, Carry Le Rouet, France.
- Haché, A., & Cullen, J. (2010). ICT and Youth at Risk: How ICT-driven initiatives can contribute to their socio-economic inclusion and how to measure it. Sevilla, Spain: European Commission, Joint Research Center (JRC), Institute for Prospective Technological Studies (IPTS).
- Haché, A., Dekelver, J., Montandon, L., Playfoot, J., Aagard, M. & Stadler Elmer, S. (2010). Using ICT to reengage and foster the socio-economic inclusion of youth at risk of social exclusion, marginalized young people and intermediaries working with them. Research and policy brief on ICT for inclusion of youth at risk. Sevilla, Spain: European Commission, Joint Research Center (JRC), Institute for Prospective Technological Studies (IPTS).
- Hargittai, E., & Hinnant, A. (2008). Digital inequality: Differences in young adults' use of the internet. *Communication Research*, 35, 602-621.
- Hauspie, B., Vettenburg, N., & Roose, R. (2010). Vooronderzoek kenmerken en hulp-en dienstverleningsbehoeften van maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen.
- Helsper, E. J. (2012). A corresponding fields model for the links between social and digital exclusion. *Communication Theory*, 22(4), 403-426.
- Jeugdwerknets, Graffito Jeugddienst, & MICT-IBBT. (2012). *Onderzoeksrapport apestaartjaren 4*.
- Lee, L. (2008). The impact of young people's internet use on class boundaries and life trajectories. *Sociology*, 42(1), 137-153.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2007). Gradations in digital inclusion: children, young people and the digital divide. *New media & society*, 9(4), 671-696.
- Mariën, I., Van Audenhove, L., Vleugels, C., Bannier, S., & Pierson, J. (2010). *Digitale kloof van de tweede graad in Vlaanderen*. Brussel: Onderzoeksrapport voor het Instituut Samenleving & Technologie (IST).

- Mariën, I., Van Audenhove, L. (2011). Mediageletterdheid en digitale vaardigheden: naar een multidimensioneel model van digitale exclusie. In M.A., Moreas & J. Pickery (Ed.), *Mediageletterdheid in een digitale wereld* (p. 99-137). Brussel: Studiedienst Vlaamse Regering.
- Mariën, I., Van Audenhove, L. (2012). *Meetbaarheid van digitale inclusie*, Onderzoeksrapport in opdracht van Digipolis en Stad Gent.
- Mertens, L., Brotcorne, P., & Valenduc, G. (2010). Offline youth and de digital divide: revisiting the concept of "digital natives". In *Proceedings of the INCLUSO 2010 Conference: Social media for social inclusion of youth at risk*. Leuven.
- Selwyn, N. & Facer, K. (2007). *Beyond the digital divide: Rethinking digital inclusion for the twenty-first century*. Bristol: Futurelab.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad. (2012). *Brussels actieplan armoedebestrijding, Brussels armoederapport 2012*. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Pruitt, J., & Grudin, J. (2003). Personas: practice and theory. In *Proceedings of the 2003 conference on Designing for user experiences* (pp. 1-15).
- Van Assche, V. (2001). Jeugdwerk met maatschappelijk achtergestelde jongeren. *Gids sociaal-cultureel en educatief werk-jeugdwerk*, afl, 30.
- Van de Walle, T., Bradt, L. & Bouverne-De Bie, M.(2013). *Meer dan een technische uitdaging. Het in beeld brengen van maatschappelijke kwetsbaarheid in het JOP-onderzoek*. Gent: Afdeling jeugd, Vlaams Overheid.
- van Deursen, A.J.A.M. (2010). *Internet Skills: vital assets in an information society*. Enschede: University of Twente.
- van Dijk, J.A.G.M. (2005). *The deepening divide: Inequality in the information society*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- van Dijk, J.A.G.M. (2003). *De digitale kloof wordt dieper*. Amsterdam, Den Haag: SQM en Infodrom @ United Knowledge.
- Vettenburg, N., Walgrave, L., & Van Kerckvoorde, J. (1984). *Jeugdwerkloosheid, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid: een theoretisch en empirisch onderzoek naar de veronderstelde band tussen werkloosheid en delinquentie bij 17-19 jarigen*. Gouda Quint.
- Zweig, J. M. (2003). *Vulnerable youth: Identifying their need for alternative educational settings*. Urban Institute Washington DC.